

КОМПЛЕКС РИНКОВИХ ПОСЛУГ ЯК ОСНОВНИЙ РЕЗУЛЬТАТ ДІЯЛЬНОСТІ РИНКІВ – СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ganna Spaschenko

Kiev National University of Economics and Trade,
Kiev, Ukraine, e-mail: annette1985@i.ua

COMPLEX MARKET SERVICES AS THE MAIN RESULT OF THE MARKETS AS BUSINESS ENTITY

Мета. Метою цієї статті є дослідження, аналіз та удосконалення системи послуг, що надаються на ринках, виділення та доповнення окремих складових цієї системи, їх поділ та класифікація, побудова принципової структури комплексу ринкових послуг.

Методика. У процесі дослідження використано метод теоретичного узагальнення і порівняння (для визначення складу та структури додаткових послуг ринку), аналізу та синтезу (для уточнення структури ринкових послуг і визначення послуг кожного типу), принцип декомпозиції (для розроблення структури комплексу ринкових послуг).

Результати. У результаті дослідження, що проводилось, запропоновано підхід до класифікації послуг ринків як суб'єктів господарювання, доповнено та узагальнено схему формування комплексу ринкових послуг як неподільного результату діяльності ринків як суб'єктів господарювання. Усі послуги ринків за критерієм ступеня регульованості поділено на регламентні й ініційовані, ініційовані послуги за критерієм відношення до організаційної структури поділено на залежні і незалежні, незалежні послуги поділено за об'єктом спрямування на супутні та доповнювальні.

Наукова новизна. Удосконалено науково-методичний підхід до побудови системи послуг ринку, який, на відміну від тих, що існують, складається з трьох компонентів, які утворюють чотири види послуг, що входять до єдиної системи ринкових послуг.

Практична значущість. Результати, що отримали, дозволяють виділити нові напрямки розвитку послуг ринків як суб'єктів господарювання та нові джерела прибутку ринків для підвищення ефективності їх діяльності.

Ключові слова: ринки, торгівля на ринках, ринкові послуги, інфраструктура ринку.

Постановка проблеми. Сучасні ринки Росії та України являють собою цілісні сучасні майново-сервісні комплекси, що являють собою окреме явище сучасного суспільства, а не просто підприємства, що організують торгівлю товарами. Вони беруть початок в системі споживчої кооперації СРСР (системі колгоспних ринків), а з розвитком ринкових відносин стають джерелом формування підприємництва та підприємницьких ідей, зародження малого та середнього бізнесу в Україні.

Складність сучасних ринків полягає в складності структури їх послуг. Але дослідженню діяльності ринків як суб'єктів господарювання в сучасній науковій літературі приділяється незначне місце. Якщо проблемам розвитку тор-

гового бізнесу присвячено чимало праць, то проблемам функціонування та розвитку ринків приділено мало уваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами розвитку і функціонування торговельних підприємств займаються багато українських (В.В. Апопій, О.М. Азарян, І.О. Бланк, Н.О. Власова, Н.О. Голошубова, Л.І. Донець [10; 11], Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі тощо), російських (Д.Е. Давидянц, Л.П. Дашков, Б.В. Гриньов, В.К. Памбухчиянц тощо) та зарубіжних (К.Р. Макконел, С.Л. Брю, Б. Берман, Д. Еванс тощо) учених, проте далеко не всі вони виділяють ринки як самостійні одиниці господарювання та досліджують проблематику діяльності ринків.

Постановка проблеми. Таким чином, метою цього дослідження є аналіз окремих складових системи послуг, які надаються як самими ринками, так і іншими суб'єктами господарювання.

Виклад основного матеріалу. Правилами торгівлі на колгоспних ринках [7] встановлено, що за окрему плату ринками можуть надаватися додаткові послуги – розруб м'яса, прокат торговельного інвентарю та санітарного одягу, зберігання сировини та особистих речей, перевезення продуктів, забезпечення місцями в готелі ринку.

У методичних рекомендаціях щодо підвищення ефективності торгівлі на колгоспних ринках української РСР [1] відображено, що плата за послуги ринків, що надаються, є їх основним доходом і тому зростання їх обсягу відіграє найбільше значення для забезпечення стійкості їх фінансового стану. У цьому документі послуги ринку були класифіковані на групи – послуги з організації торгівлі, послуги з комплектування покупок, транспортні та вантажно-розвантажувальні послуги, побутові послуги, проте всі ці послуги надавалися самими ринками тим особам, які здійснювали торгівлю на ньому, тобто рух послуг здійснюється всередині структури ринку.

Правила торгівлі на ринках країн, що входили до складу СРСР, багато в чому ґрунтуються на правилах торгівлі на ринках СРСР з уточненням і конкретизацією і в частині послуг, що надаються, у тому числі.

Так, наприклад, Правила торгівлі на ринках республіки Казахстан [2] практично на 100% повторюють перелік послуг ринків із Правил торгівлі на ринках СРСР, крім уже зазначених послуг, додані послуги користування автостоянками, оголошення по радіо. Аналогічна ситуація на ринках Узбекистану, Білорусії та Росії [4; 3; 8] – перелік платних послуг повністю повторює перелік послуг Правил торгівлі на ринках СРСР, при цьому в правилах особливо обмовляється, що платні послуги ринків надаються тільки самими ринками, тобто рух послуг здійснюється тільки всередині структури ринку. Але рух послуг може здійснюватися і поза структурою ринку - орендарі ринку можуть виступати в ролі платних послуг ринків.

Специфікою торгівлі на ринках є те, що ринки не тільки сприяють процесу роздрібної торгівлі, але і створюють навколо себе цілу систему послуг.

Уся система послуг торгівлі на ринках є досить складною й різноманітною – вона створюється не тільки самим ринком і багатьма залученими підприємствами, які виступають в ролі орендарів торгових площ на ринках.

Так, С.І. Рудницький, М.О. Власова та С.М. Сукачова [6; 9] поділяють послуги ринків на:

- послуги власне ринків – безпосередньо пов'язані організацією процесу торгівлі; при цьому вони поділяються на послуги оренди та власні послуги ринків;
- послуги залучених підприємств роздрібною торгівлі – найчастіше характеризуються спеціалізацією, протилежної спеціалізації ринку;
- послуги торгово-виробничих підприємств (підприємств громадського харчування);
- послуги підприємств побутового обслуговування;
- послуги інших залучених систем, що інфраструктурно обслуговуються.

Позитивним моментом такого класифікування системи послуг ринків є виділення зовнішніх і внутрішніх послуг і розподіл зовнішніх послуг на окремі підтипи.

У цій класифікації можна виділити основні послуги ринків – послуги оренди торгових площ, усі інші види послуг відносяться до послуг, які створюють умови для нормальної життєдіяльності продавців і покупців. Тобто цей перелік можна поділити на основні та інфраструктурні послуги ринків.

При цьому інфраструктура ринків – це суб'єкти господарювання та структурні підрозділи, які створюють необхідні умови для реалізації основного функціонального призначення ринків як суб'єктів господарювання та забезпечення нормальної життєдіяльності продавців і покупців. Суб'єкти ринкової інфраструктури надають інфраструктурні послуги.

Нормативні документи [2-5; 8] передбачають наявність на ринках лабораторій санітарно-епідеміологічного, фітосанітарного, санітарно-ветеринарного контролів, а також постійні або тимчасові приміщення для роботи правоохоронних органів і органів, що здійснюють нагляд і контроль за діяльністю ринків. Ці організації також створюють необхідні умови для реалізації основної функції ринків, тому послуги цих організацій також повинні бути включені в систему послуг ринків.

Таким чином, за ступенем регулювання діяльності елементи інфраструктури ринку можна поділити на регламентні (обов'язкові) та ініційовані (добровільні).

Регламентні (обов'язкові) елементи інфраструктури ринку – державні та контролюючі органи, які в обов'язковому порядку повинні бути представлені на ринку для забезпечення його функціонування.

Ініційовані (добровільні) елементи інфраструктури ринку – суб'єкти господарювання, які на добровільних засадах, на правах орендарів надають інфраструктурні послуги.

У свою чергу, ініційовані (добровільні) елементи інфраструктури ринку відносно організаційної структури ринку можна поділити на несамотійні (залежні) і самотійні (незалежні) елементи інфраструктури ринку.

Несамотійні (залежні) елементи інфраструктури ринку входять до складу організаційної структури ринку окремими підрозділами.

Самостійні (незалежні) елементи інфраструктури ринку є самостійними суб'єктами господарювання та діють на правах орендарів торгового місця на ринку. Залежно від об'єкта, на який спрямована послуга, самостійні елементи інфраструктури ринку можна поділити на 2 підтипи: суб'єкти господарювання, які надають послуги покупцям і торговцям, і суб'єкти господарювання, які надають послуги ринку як суб'єкта господарювання в цілому.

Самостійні (незалежні) елементи інфраструктури ринку, які надають послуги торговцям і покупцям ринку, надають супутні послуги – спеціалізація таких суб'єктів господарювання доповнює спеціалізацію ринку, створюючи більш якісні та комфортні умови для купівлі-продажу товарів.

Самостійні (незалежні) елементи інфраструктури ринку, які надають послуги ринку як суб'єкта господарювання в цілому, надають додаткові послуги – послуги, що стосуються всіх учасників торговельного процесу на ринку і, за необхідності, ними всіма можуть використовуватись.

Таким чином, інфраструктура ринків як суб'єктів господарювання складається із регламентних, несамоційних і самоційних елементів інфраструктури ринку. Ці елементи інфраструктури надають чотири види послуг на ринках – регламентні, ринкові, супутні і доповнювальні – усі разом ці послуги становлять комплекс ринкових послуг – єдину нерозривно взаємопов'язану систему послуг, які взаємно доповнюють і визначають один одного.

Таким чином, ринок як суб'єкт господарювання може надавати ринкові, супутні та доповнювальні послуги. Визначені категорії послуг охоплюють всі види послуг, які надаються ринком, тому можуть бути визначені як комплекс ринкових послуг. Специфічна структура послуг ринку вплине на внутрішню їх структуру, тому особливості структури послуг обов'язково відіб'ються на внутрішній структурі ринку.

Виходячи з результатів аналізу структури послуг ринків, можна визначити рівні загальної внутрішньої структури ринків як суб'єктів господарювання:

- адміністрація ринку – створює підприємство та здійснює загальне управління ним, надає послуги ринку всіх охочим із метою отримання прибутку;
- торговці ринку – це суб'єкти підприємницької діяльності, що є безпосередніми ініціаторами торговельного процесу і здійснюють його на правах оренди торговельного місця;
- продавці ринку – особи, що перебувають у трудових відносинах із торговцями ринку і є безпосередніми учасниками торговельного процесу;
- покупці ринку – учасники торговельного процесу, що здійснюють акти купівлі товарів чи послуг, вступаючи у цивільні правовідносини з продавцями ринку;
- інфраструктура – зовнішні суб'єкти господарювання та внутрішні структурні підрозділи (служби), які створюють необхідні умови для реалізації функціонального призначення ринку, життєдіяльності продавців і покупців.

Визначена внутрішня структура являє собою опис організаційної структури ринків і середовища безпосереднього оточення ринків.

Графічно структуру комплексу ринкових послуг показано на рисунку 1.

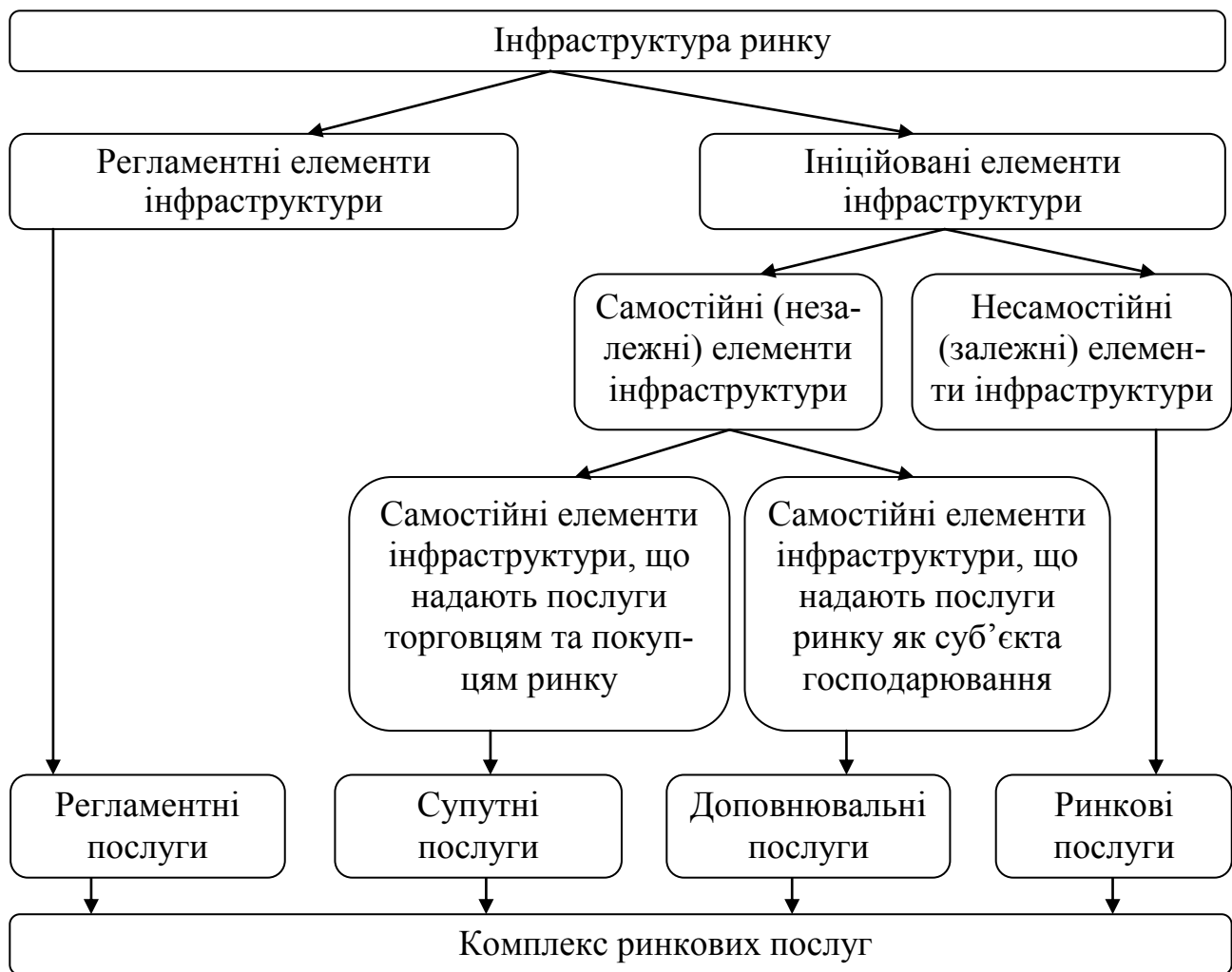

Рисунок 1 – Структура комплексу ринкових послуг

Перелік послуг, які відносяться до кожного виду, подано в таблиці 1.

Таблиця 1 – Зміст елементів інфраструктури ринку

Регламентні послуги ринку	Супутні послуги ринку	Доповнювальні послуги ринку	Ринкові послуги ринку
Послуги лабораторій санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного контролів, карантинної, пожежної інспекцій	Послуги залучених підприємств: – суспільного харчування (кафе, закусочних); – готелів; – побутового обслуговування (ремонт одягу, взуття, побутової техніки та електроніки); – комунікаційного обслуговування (пункти прийому платежів за кабельне телебачення, ін-	Охоронні, медичні, транспортні послуги, послуги кімнат з догляду за дітьми	Бронювання торгових місць, прокат торговельного обладнання та ваговимірювальних пристроїв, санітарного одягу, зберігання особистих речей та продукції в камерах схову, на складах та в холодильниках, розруб м'яса, інформаційні повідомлення рек-

	тернет, телефон, поповнення рахунку мобільних операторів); – фінансових організацій (банків, страхових компаній); – підприємства сфери послуг (салони краси, солярії тощо)		ламного та інформаційного характеру, забезпечення місцями на автостоянках, консультації спеціалістів, вантажно-розвантажувальні роботи
--	--	--	--

Отже, склад послуг кожного виду є практичним підтвердженням представленої вище структури комплексу ринкових послуг, наочно демонструючи, що окремі послуги згруповані за спільною ознакою і відрізняються по ньому в різних групах.

Крім того, такий перелік послуг підтверджує також повноту поданої класифікації.

Висновки. Таким чином, запропонована інфраструктура ринків як суб'єктів господарювання складається з трьох компонентів (регламентна, самостійна, несамоствійна), які утворюють чотири специфічні групи послуг ринків (регламентні, ринкові, супутні і доповнювальні). Ці компоненти і групи послуг є єдиною нерозривно взаємопов'язаною системою послуг ринків – комплекс ринкових послуг.

Ринок є неоднозначним і складеним поняттям, що утворює систему обслуговування населення та задоволення потреб населення в торговельних послугах.

Ця система обслуговування характеризується наступними рисами:

- система послуг ринку формується не тільки підприємством ринку безпосередньо, але і великою кількістю інших підприємств, що надають супутні послуги;
- уся сукупність послуг ринку створюється принципово різними підприємствами – різних типів, видів, форм власності, які відрізняються своєю спеціалізацією;
- основною причиною участі суб'єктів господарювання у системі послуг ринку є висока привабливість ринків як місць скупчення великої кількості потенційних споживачів із широким колом потреб;
- уся система послуг ринку створює умови для поступового укрупнення ринків та перетворення їх на сучасні торговельні комплекси.

Крім того, на сучасних ринках існує вся система послуг одночасно і вже неможливо уявити, що існує ринок у найбільш «базовому» варіанті без будь-яких додаткових послуг, тому можна говорити про те, що всі ці послуги створюють цілісну та нерозривну систему послуг, яку можна називати комплексом ринкових послуг.

Список літератури / References:

1. Методические рекомендации по повышению эффективности торговли на колхозных рынках Украинской ССР (одобренны распоряжением правления Укоопсоюза от 20.12.89 № 663р). – К.: Укоопреклама, 1990. – 85 с.
Metodicheskie rekomendacii po povysheniiu effektivnosti trgovli na kolhoznyh rynkakh Ukrainskoj SSR (1990) (odobreny rasporyazheniem pravleniia Ukoopsoyuza ot 20.12.89 № 663r), Ukoopreklam, Kiev, 85 p.
2. Об утверждении Правил организации деятельности торговых рынков [Электронный ресурс]: Постановление Правительства Республики Казахстан: [от 5 февраля 2003 г. № 131]. – Режим доступа: <<http://ru.government.kz/docs/131.htm>>.
“Ob utverzhdenii Pravil organizacii deyatel'nosti trgovykh rynkov” (2003), Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan, 5 fevralya 2003 goda № 131, available at: <http://ru.government.kz/docs/131.htm>.
3. Об утверждении Правил торговли на рынках Республики Беларусь [Электронный ресурс]: Приказ Министерства торговли Республики Беларусь: [от 8 июля 1998 г. № 100]. – Режим доступа: <<http://levonevskiby.narod.ru/potrebitel/lawa12.htm>>.
“Ob utverzhdenii Pravil trgovli na rynkakh Respubliki Belarus” (1998), prikaz Ministerstva trgovli Respubliki Belarus', 8 iyulya 1998 goda №100, available at: <http://levonevskiby.narod.ru/potrebitel/lawa12.htm>.
4. Правила организации торговой деятельности на рынках в Республике Узбекистан [Электронный ресурс]: Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан: [от 28 июля 2003 г. № 330]. – Режим доступа: <http://fmc.uz/legisl.php?id=prav_torg_rinok>.
“Pravila organizacii trgovoj deyatel'nosti na rynkakh v Respublike Uzbekistan” (2003), Postanovlenie Kabineta Ministrov Respubliki Uzbekistan, 28 iyulya 2003 goda №330, available at: http://fmc.uz/legisl.php?id=prav_torg_rinok.
5. Про затвердження правил торгівлі на ринках [Електронний ресурс]: наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України: [від 26 лютого 2002 р. № 57/188/84/105]. – Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-02>>.
“Pro zatverdzhennya pravil trgovli na rinkah” (2002), nakaz Ministerstva ekonomiki ta z pitan' yevropejskoi integratsii Ukrainy, 26 liutogo 2002 № 57/188/84/105, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-02>.
6. Рудницький С.І. Організація системи послуг в торгівлі на ринках / С.І. Рудницький // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2005. – Вип. 7. – С. 143-146.
Rudnitskii, S.I. (2005), “Organizatsiia systemi poslug v trgovli na rynkakh”, *Torgivlia, komertsii, pidpriemnitsvo*, issue 7, pp. 143-146.
7. Типовые правила торговли на колхозных рынках [Электронный ресурс]: приказ Минторга СССР: [от 14 ноября 1978 г. № 263]. – Режим доступа: <<http://www.mintorgmuseum.ru/trade/documents/normal/23>>.

- “Tipovye pravila trgovli na kolhoznyh rynkah”, (1978), prikaz Mintorga SSSR, 14 noyabrya 1978 № 263, available at: <http://www.mintorgmuseum.ru/trade/documents/normal/23>.
8. О розничных рынках и о внесении изменений в Трудовой кодекс [Электронный ресурс]: Федеральный закон Российской Федерации: [от 30 декабря 2006 г. № 271-ФЗ]. – Режим доступа: <<http://surgutvet.narod.ru/images/d.htm/page07.html>>.
- “O roznichnyh rynkah i o vnesenii izmenenij v Trudovoj kodeks” (2006), Federalnyj zakon Rossijskoj Federacii, 30 dekabrya 2006 № 271-FZ, available at: <http://surgutvet.narod.ru/images/d.htm/page07.html>.
9. Власова Н.О. Економіка та організація господарської діяльності торгових ринків: монографія / Н.О.Власова, С.М. Сукачова. – Харків, 2006. – 185 с.
- Vlasova, N.O. and Sukachova, S.M., (2006), *Ekonomika ta organizaciya gosподarskoj diyalnosti tovgovih rynkiv* [Economy and organization to economic activity trade market], Kharkiv, 185 p.
10. Развитие внутренней торговли: Украина, Россия, Беларусь: монография / под ред. А.А. Шубина, А.А. Садекова; отв. Л.И. Донец. – Донецк: ДонНУЭТ, 2009. – 550 с.
- Razvitie vnutrennej tovgovli: Ukraina, Rossiya, Belarus* [Development to domestic trade: Ukraine, Russia, Belarus] (2009), pod red. A.A. Shubina, A.A. Sadekova; otv. L.I. Donets, DonNUET, Donetsk, 550 p.
11. Донець Л.І. Моніторинг стану та особливостей розвитку мережі ринків у Донецькій області / Л.І. Донець, А.Ю. Шмарова // Торгівля і ринок України. – 2009. – Вип. 28. – С. 61-67.
- Donets, L.I. and Shmarova, A.Yu. (2009), “Monitoring conditions and particularities of the development to network market in Donetsk area”, *Torgivlia i rynek Ukrainy*, no. 28, pp. 61-67.

Цель. Целью данной статьи является исследование, анализ и совершенствование системы услуг на рынках, выделение и дополнения отдельных составляющих этой системы, их разделение и классификация, построение принципиальной структуры комплекса рыночных услуг.

Методика. В процессе исследования использован метод теоретического обобщения и сравнения (для определения структуры дополнительных услуг рынка), анализа и синтеза (для уточнения структуры рыночных услуг и определение услуг каждого типа), принцип декомпозиции (для разработки структуры комплекса рыночных услуг).

Результаты. В результате проведенного исследования предложен подход к классификации услуг рынков как субъектов хозяйствования, дополнена и обобщена схема формирования комплекса рыночных услуг как неделимого результата деятельности рынков как субъектов.

Все услуги рынков по критерию степени регулируемости разделены на регламентные и инициированы, инициированные услуги по критерию отношения к организационной структуре разделены на зависимые и независимые, независимые услуги разделены по объекту на правления на сопутствующие и дополняющие.

Научная новизна. Усовершенствован научно-методический подход к построению системы услуг рынка, который, в отличие от существующих, состоит из трех компонентов, которые образуют четыре вида услуг, входящих в единую систему рыночных услуг.

Практическая значимость. Полученные результаты позволяют выделить новые направления развития услуг рынков как субъектов и новые источники прибыли рынков для повышения эффективности их деятельности.

Ключевые слова: рынки, торговля на рынках, рыночные услуги, инфраструктура рынка.

Objective. The object of this article is research, analysis and improvement of system services, which are adapted in markets, selection and addition of individual components of this system, their separation and classification, building fundamental structure of the complex of market services.

Methods. During the study were used the method of theoretical generalization and comparison (to determine the composition and structure of additional market services), of analysis and synthesis (to clarify the structure of market services and definition of services of each type), the principle of decomposition (to develop the structure of complex market services).

Results. As a result of the conducted research was proposed an approach to grading market's services as economic entities, supplemented and generalized scheme of the formation of the complex market's services as indivisible outcome of market activity as economic entities. All market services by the criterion of the degree of adjustability were divided into routine and initiated, initiated services on the criterion relating to the organizational structure, were divided into dependent and independent, independent services by the object orientation were divided into related and complementary market services.

Scientific novelty. Was improved the scientific and methodical approach to building system services market, which unlike existing consists of three components that make up the four types of services that are the part of a single system of market services.

Practical value. The obtained results allow to identify new directions for development of market services as economic entities and new sources of income markets to improve their performance.

Key words: markets, trading markets, market services, market infrastructure.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Павловою В.А. Дата надходження рукопису 28.08.2013 р.